

# KIÁLTÓ SZÓ

Főszerkesztő: Dr. TAVASZY SÁNDOR. Felelős szerk.: LÁSZLÓ DEZSŐ. Főmunkatárs: Dr. BIRÓ SÁNDOR.

SZERKESZTŐSÉG: KOLOZSVÁR, FARKAS U. 21. KIADÓHIVATAL: HITLER-TÉR. (REF. THEOLOGIA.)  
Kéziratok a szerkesztőség, előfizetések a kiadóhivatal címére küldendők. — Előfizetési díja félévre 2 Pengő, egész évre 4 P.

XVI. ÉVFOLYAM

1942. JÚLIUS

7. SZÁM

## *Krisztus szolgálatában.*

Az erdélyi püspököknek: Vásárhelyi Jánosnak újabb prédikációs könyve jelent meg. A háromszázhuszötlet kötet több mint hatvan prédikációját tartalmazza az illusztris szerzőnek.

A beszédek az utóbbi két-három év szellemi terméséből rendeződtek egymás után és egy teljes egyházi év anyagát adják.

Mindenek előtt érdekes, sőt egészen rendkívül a kor, amelyben ezeket a beszédeket elmondották: a román uralom vége, az új magyar uralom kezdete, a második világháború kibontakozásának ideje. A könyv valójában számadás arról, hogy egy ilyen kritikus nagy időben mivel táplálta, vizsgáltta, vezette, inlette és figyelmeztette az erdélyi református magyar népet legfőbb egyházi felügyelője.

A beszédeken átsugárzik annak felismerése, hogy a püspök a maga szolgálatát Krisztus szolgálatának ismert. Ebből pedig az következik, hogy híveit is Krisztus szolgálatára hívja. Krisztus szolgálatában elszakadnak a bűn tenyűgöző köteleket, az ember megtalálja önmagát, mert megtalálta Istenhez és a másik emberhez vezető helyes útát. Krisztus szolgálatában megenyhül a bánat, könnyebb lesz az élet terhe. Ez a szolgálat emeli fel a családot, újítja meg az egyházat és tartja meg a nemzetet. Krisztus szolgálata nagy egyetemes szempontjainak fényében, hol nagy dogmatikai kérdések, hol egészen apró életkérdések nyernek megvilágítást. Ebben a könyvben azonban nagyobbára az emberi élet kérdéseit tárja fel az igehirdető az evangélium fényében. Ebben is van a könyv sajátos értéke. Ma kevés keresztyén író veszi a fáradságot, hogy egészen kis kérdéseket — pl. testi és lelki pihenés kérdése — vegyen tüzetesebb vizsgálat alá. A nagy események tüzeiben égő embernek egy-egy ilyen prédikáció olyan komoly segítség, mint a sivatagban eltikkadt vándornak az ital víz.

Valamikor történelmi dokumentummá vált az a könyv is. Igazolni fogja, hogy a magyarság egyik legkritikusabb korában az erdélyi püspök helyesen fogta fel igehirdetői hivatását és minden adományát latba vetette, hogy népével Krisztus szolgálatában találkozzék. Oh, ha a hívek teljes serege, vagy legalább is a sereg nagyobbik fele volna olyan komoly szándékú igehallgató, mint amilyen igehirdető a legfelelősségteljesebb egyházi szolgálatot betöltő magyar református püspök, akkor ezt a népet nem kell féltenuünk semmitől.

Addig is hívjuk ezt a népet Krisztus szolgálatába!  
LÁSZLÓ DEZSŐ.

## A TELJES ÉLET

Kettős oka van annak, hogy a teljes életről írok. Ma minden mozgalom teljességre, totalításra tör s ebben a harcban — úgy néz ki — mintha a keresztyénség nem volna képes a teljességre, legjobb esetben egy szeletét, egyetlen vonatkozását adja az életnek. Ez a kis írás arra vállalkozik, hogy bizonyosságot tegyen az alapmeggyőződésről: egyedül a keresztyén felfogás mellett lehet a teljes életre eljutni. Másfelől ma éppen a keresztyénséget fenyegeti a veszedelem, hogy csak hiányokat lát, analizál és nem foglal össze, nem alkot szintéziseket. Szükséges tehát fölmutatni, hogy a keresztyén élet nem örökös hiány- és bajlítás, az igazi keresztyén ember biztos tengely köré teljes egységben tudja a nagy világot és a maga parányi léte minden tényét és vonatkozását elhelyezni.

Teljeségen a mennyiségileg és minőségileg egyaránt teljeset értem. Az egész életet és világot a maga legértékesebb tényeivel.

### I.

Az élet valóságát nehéz, de jelen esetben felesleges is meghatározni. Minden olvasó tudja, mert éli, hogy mi az élet. A baj inkább az, hogy nem látja: milyen nagy, milyen határtalan az élet és milyen értékes kiélési lehetőségei vannak.

Meghatározások alkotása helyett rámutatunk az életet alkotó, kiteljesítő alapviszonylatokra. Ezeknek a viszonyoknak a föllállítása mutatja meg, hogy a keresztyénséghez hasonló teljességben senki és semmiféle szellemi irányzat nem tudja az életet felfogni.

Mindenek előtt mutassunk rá arra, hogy minden életnek a forrása Isten. Annál teljesebb az élet, minél öntudatosabban és céltudatosabban érvényesítem abban ezt az alapvető igazságot. Az élet minden esetben elszegényedik, ha éltető forrásától: Istentől elszakítjuk.

Második alapvető felismerésünk az elsőből következik: minden élet Isten teremtése és az ő gondviselésének tárgya. Addig tart az élet, ameddig ő akarja. Az élet nem célja önmagának, az élet minden ténye túllátal önmagán, rámutat alkotójára, fenntartójára és bevégezőjére. Így semmit sem értékelek túl, de mindennek megadom az őt igazán megillető becset.

Az emberi élet lényegében négy viszonyulást jelent: viszony Istenhez, az általa teremtett világhoz, a másik emberhez és önmagamhoz. Ez a négyes viszonyulás csak a gondolat síkjában ilyen sématis, a valóságban ezek a síkok, noha egymástól megkülönböztethetők, egymással élettjeljes kapcsolatban állanak.

Istenhez való viszonyunkat a köznyelv *valásnak* nevezi. A rajunk kívül levő világhoz *civilizációnk* köt. A másik emberrel együtt *társadalmat* alkotok. S míg önmagam létének rejtélyét fejtegetem: *kulturát* termek. A keresztyén fölfogás elismeri a vallás, civilizáció, társadalom és kultúra valóságát és értékét s mindezeket az életsíkokat az ember számára Istentől adottaknak tekinti és fölhatalmazza az embert, hogy mindezekkel *saját-maga* és a *reábízott másik* ember javára éljen is.

A teljes életnek ebben a négy alapviszonylatban való éléséhez az emberben megvannak a szükséges tevékenységek, hogy azok segítségével létét minden irányban biztosítani tudja. *Híte* által kapcsolódik Istenhez, *teste* köti a természethez, *akarata*n keresztül válik társadalmi lényé s *szelleme* biztosítja egyénisége örökös azonosságát és egységét s vezeti önmaga megismerésére. Az élő emberben ezek az élet teljességének kiélését biztosító tevékenységek egymással összefonódva érvényesülnek s mindenikök közös szellemi pontban az ember öntudatában fészkel.

A keresztyénség, mint legtagabb értelemben vett *embernevelési* szolgálat, azon fárado, hogy az embert erre a mennyiségileg legteljesebb életre a legmagasabb, tehát minőségileg legteljesebb parancs: Isten akarata szerint készítse fel, juttassa el és vezesse. Tudja, hogy az ember igazán emberré nem válhatik sem a természet, sem a másik ember, sem sajátmaga által. Csakis a mindezeket feltülmuló, mindezekkel rendelkező Isten, aki egyedül ismeri az általa teremtett és fenntartott lét minden törvényét, képes a teljes élet egészséges parancsait az embernek megadni. Isten parancsa és a neki való engedelmség nélkül az ember nem tud a természet, a másik ember és önmaga uralma alól fölszabadulni és így nem is válhatik a természet urává, a másik ember segítőjévé, önmaga létének boldog birtokosává és megéltőjévé.

## II.

Az előbbieken vázolt teljes életnek két súlyos *akadály* van az ember életében. Életem azért nem lehet mennyiségileg teljes, mivel annak határt szab egy szörnyű valóság: a *halál*. A teljes élet minőségi kibontakozásának viszont a *bűn* a félelmes korlátozója. A keresztyén fölfogáson kívül egyetlen szellemi mozgalom sem számol a teljes élet e kettős ellenségével, nem szemléli a teljes életet e két sötét hatalom fényében s éppen ezért nem is tudja az életet a maga valós egészében fölfogni. Egyedül csak

a keresztyén ember tudja az életet olyan teljes egész körben szemlélni és élni, hogy abban az élet két ősi ellenségének, a bűnnek és halálnak helyet tud találni. Minden szellem, irányzat vagy gondolat, amely az egész élet e két valóságának nem adja meg az őket megillető jelentős helyet és szerepet, már magával ezzel a ténnyel földadta a teljességre való törekvés jogos igényét.

A keresztyén ember számol a halállal s ezért reális képe van az életéről. Tudja, hogy nem tud mindent megragadni és saját és a rábízottak létének szolgálatába állítani. És tudja azt is, hogy a bűn a legteljesebb életre való mindenik törekvését meg tudja rontani, hiszen lényege szerint nem más, mint minden teljesség megráblója, elgáncsolója.

A teljes élet két ellenségének, a halálnak és bűnnek a felismerése gyakorlatilag nem az élet teljességébe vetett hit megingását, hanem a teljesség valóságos fölismerését jelenti. Annál fényesebben, ingerlőbben áll előttem a teljes élet képe, annál dacolóbb az érette vívott harcom, minél komorabban fenyegeti azt ez a két sötét fantom. Éppen azt látom meg, hogy érdemes a mennyiségileg és minőségileg teljes életért harcolni, mivel az ellen két óriási hatalom esküdött össze és fogott egymással kezét. Sem a vallás, sem a civilizáció, társadalom és kultúra igazi értékét nem tudom addig a maga valójában fölfogni, amíg észre nem veszem, hogy ennek az ember javára adott négy nagy ajándéknak milyen félelmes ellenzői a halál és a bűn.

A keresztyén ember erre a harcias, szolgáló, hősi magatartásra úgy jut el, hogy élő kapcsolatba kerül a halál és bűn legyőzőjével: *Krisztussal*. Krisztusra nem úgy nézünk, mint egy kegyes vallásalapító prófétára és tanítóra, hanem mint egy kozmikus élettényezőre, az egész világmindenség életközpontjára. A fiúé az élet és aki nincs a fiúban, a halálban marad, mondotta János. Meg kell szoknunk azt a gondolatot, hogy az egész világmindenség Krisztusban áll fenn. Mindenek Ő általa és Ő reá nézve teremtettek.

A teljes élet lehetősége abban a tényben van adva, hogy életem a természetnek és történetnek halál és bűn által veszélyeztetett zónájából fölkapcsolódik a Krisztus életének szintjére és ezáltal a fölkapcsolódás által hatalmat nyerek a bűn és halál ellen vívott harcához. Krisztus mindenek előtt az Istenhez való viszonyt állítja helyre, s mihelyt ez az alap létviszonyon helyreállott, megkezdődik a teremtett világhoz, a másik emberhez és önmagamhoz való helyes viszonyulásom is. A Krisztus által helyreállított életem mennyiségében és minőségében is egyre teljesebbé válik, mert egyre több erőm lesz a teljesség kettős ellenségének legyőzésére. Krisztusban élő ember egyben vallásos, egyben civilizációval és kulturával élő társas lény: teljes ember. Krisztuson kívül senki és semmi nem tudja az emberi életet egyetlenesen minden

irányúvá tenni. A balfelfogással szemben a keresztyénség nem egyoldalúvá és szükké, hanem teljessé alakítja, tömöríti az emberi életet.

### III.

A keresztyén ember éppen a Krisztusban való életközössége alapján világosan fölismeri, hogy bármilyen teljessé is teszi életét Krisztus, annak egész teljességét ebben az életben a halálon innen nem tudja elérni. A keresztyén ember előtt a teljes életnek olyan lehetősége nyílik meg, hogy ahhoz képest még a Krisztussal együtt élt legteljesebb földi élet sem mondható teljesnek.

A Krisztusban megkötött és kiegyensúlyozódott ember, noha föléje került már a bűnnek és halálnak, tudja, hogy annak még mindig van hatalma őt Krisztus birtoklásában megzavarni, sötét árnyékot vetni legragyogóbb napjaira is.

De bizonyos a keresztyén ember reménysége afelől, hogy a halál és bűn hatalma ebből a természeti és történelmi valóságból való kilépése által teljesen és örökre megszűnik és ő maradék

nélkül birtokolhatja a teljes élet minden örömét.

A keresztyén embernek Istentől adott *igérete* és abból folyó *reménysége* van afelől, hogy a halálon túl nem sejtett teljességben és tökéletességben lefolyó új élet következik számára.

A keresztyén életnek ez a halálon túli új n. eschatologikus tekintete a földi életben is a legnagyobb teljességre ösztönző hatalom. Minél erőteljesebb és egészségesebb egy életnek az örökkévalóság felé fordított tekintete, az az élet annál teljesebbé, érettebbé, ellenállóbbá, annál több szolgálatra képessé válik e világ felé. Az örökkévalóság felé vetett tekintet nélkül az ember földi élete elsatnyul, bepenészedik és dohossá válik. Ráül az unalom és kivész belőle minden hősi lendület. Nagy figyelmeztetés a mai keresztyén világ felé a japán katonák hősiességének igazi forrása: az örökéletbe vetett szilárd hitök.

Isten lehetségessé teszi az ember számára a teljes életet s minden szavával sürget annak megkezdésére, diadalmas megélésére és be nem fejezésére.

László Dezső.

## „IGY SZÓL AZ ÚR“

### *Isten gazdagsága.*

Filippi 4: 19—20. v.

Szegények vagyunk, egyre szegényedik a világ, mely körül vesz. Nőnek a szükségek, amelyek betöltésétől függ életünk. Egyre nehezebbé válik a mindennapi festi szükségletek kielégítése és ostromolnak a különböző rendű lelki igények. Hány ember fárad bele vagy esik kétségbe amiatt, hogy nem lát lehetőséget szükségleteinek kielégítésére!

Mindezzel szemben biztosan áll a mi reménységünk: *a gazdag Isten dicsőségesen betölti minden szükségünket a Krisztus Jézusban.* Nem lehetünk kétségbeesztő vad bizonytalanság rabjai, de nem is saját erőink csodatevő erejében bizakodunk, hanem a gondviselő és kegyelmes Isten gazdagságában. Abban a *gazdagságban*, amelynek bizonyosságait eddigi életünkben is láttuk. Abban a *gondviselésben*, amely sohasem hagyott cserben, jó és rossz sorsban vezetett. Abban a gazdag *kegyelemben*, amely Krisztus Jézusban dicsőségesen megmutatta, hogy semmi áldozatot sem sajnál érettség, bűnösökért. Krisztus a biztosíték, hogy reménységünk nem csalatkozhatik és nem szenvedhetünk szükségét semmiben, míg Urunkhoz fordulunk és egyedül benne bízunk. Isten *dicsősége* nem szenvedhet csorbát, gazdagsága kimeríthetetlen marad.

Reménységünk éppen azért nem lehet *tétlen élvezete* Isten gazdagságának. Dicsőítenünk kell Őt mindszüntelen. Amint napról-napra újabb

szükségeinket elégíti ki reményünkön felül, törjön elő mindig újból szent nevének magasztalása. Hirdessük azoknak, akiknek életéből ez a reménység hiányzik, hálás bizonyágtétellel. Nevezük Őt igazi nevén mindenki előtt: *én Istenem — mi Atyánk.* Dicsérjük Őt ne csak ma, ne csak holnap, de minden napon, melyet még nekünk ad. Dicsőség legyen a mi Atyánknak mind örökkön örökké.

Végül, ha Isten gazdagsága megelégit, legyünk *hű sáfárai.* Amivel meggazdagított, gazdagítottunk másokat. Elégségünkben tudjunk adni, áldozni testvéreinknek, akiknek általunk akarja (nem szavainkon, hanem tetteinken keresztül!) megbizonyítani kegyelmét és gazdagságát. Ne legyen egyetlen ember se, akiben meginog az Úrban vetett reménység. Isten népének egy családtként kell énekelnie:

„Vessük az Úrban most is reményünket,  
Várjuk őt vígan, ki megáld bőven  
S betölti híven minden szükségünket.“

(LXXXI. zsolt.)

M. Nagy Ottó.

*Az Úrnak fenyítését, fiam, ne utáld meg, se meg ne und az ő dorgálását. Mert akit szeret az Úr, megdorgálja, és pedig, mint az atya az ő fiát, akit kedvel. (Példabeszédek 3: 11—12.)*

## A tiszántúli református egyházkerület jövője.

Dr. Makkai Sándornak Révész Imre, püspök előszavával bevezetett fenti című, kis könyve nemcsak tárgyánál, hanem gondolatvezetésénél fogva is méltó arra, hogy vele a legszélesebb körben foglalkozzék egyházunk közvéleménye.

A könyv, amint azt Révész püspök előszava ki is fejezi, élő bizonyítéka annak, hogy Makkai Sándor szolgálata, tudományos munkássága milyen szervesen bekapcsolódott a tiszántúli egyházkerület életébe. Ez a könyv igazolja azt, hogy a legéletbevágóbb egyházi közigazgatási és missziói kérdésekben milyen nélkülözhetetlen a theologiai tanár szolgálata. Révész Imre évek óta hangoztatja, hogy kisebb egységekre kell a legnagyobb tiszántúli egyházkerületet bontani, hogy így az egyházkerületi szervekre váró egyházi feladatok annál eredményesebben elvégezhetők legyenek. Révész Imre, a püspök Makkai Sándort, a theologia professzorát tartja a legilletékesebbnek arra, hogy egy ilyen nagyhorderejű kérdésben döntő véleményt mondjon.

Makkai könyvének azok a legegyszerűsebb érvényű megállapításai, amelyek az egyház gyülekezet- és a gyülekezet egyházzellegének kidomborítására és az egyházkerületi szervezet eszközi jelentőségére vonatkoznak. „A mostani válságos időkben végre talán rá fogunk ismerni arra a döntő igazságra, hogy egyházunk élete, jövője egyedül a gyülekezeti élet megújulásában, hitben és szeretetben való fellángolásában és minden támadás ellen elégséges belső erejében rejlik.” „Az egyházi öfenntartás magasabb alakulataira, így az egyházkerületre is csak azért és éppen azért van szükség, hogy a gyülekezeti életnek az Ige és hitvallásaink által megszabott egyetemes célképét az egyes gyülekezetekben, az adott sajátos viszonyok között minél egységesebb, teljesebb és áldásosabb megvalósuláshoz segítsék.” „Ha az egyházat az Isten Igéje szerinti létmódja szempontjából tekintjük, nem lehet kétségünk afelől, hogy mindezeknek a tevékenységeknek (egyházkerületi tevékenységek) a gyülekezeti életet kell szolgálniak.”

Következő megszólalásra méltó tételle így hangzik: „A magyar reformátusság egyházi kormányzata, közigazgatási szervezete meglehetősen megmerevedett a történelmi kialakulás rendjén már régen létrejött viszonylatokban, s különösen a világháború utáni nagy szociális változásokkal nem igyekezett lépést tartani.” Meg kell tehát az egyházi közigazgatást szabadítani azoktól a béklyóktól, amelyek igen sok tekintetben öncélúvá teszik ezt a rendkívül fontos eszközt az egyházi életnek.

Különösen értékesek azok a megállapításai, amelyek az ú. n. református tömberő organikus belső megszerzésére vonatkoznak. „Az idők jelei azt mutatják, hogy az országos egyház nagy egységén belül organikusabb, életteljesebb, mozgékonyabb összeműködésre van szükségünk, mint bármikor egész eddigi történelmünk folyamán, ennek pedig éppen az a titka, hogy a kifelé egységes test belül tagoltabb, szervezettebb, minden alakulatában öntuda-

tosabb és felkészültebb legyen, mint a múltban.”

A tiszántúli egyházkerület jelenlegi mammut-szervezete mellett az egyházkerületi szervek nem tudják a kebelbeli gyülekezeteket szolgálni, nem tudják a belső egyházi erőket kellő mértékben mozgásba hozni. Az egyházkerület jelenlegi szervezete és beosztása egyáltalán nem felel meg a mai református igényeknek.

Makkai elgondolása szerint egy tiszai felső, egy debreceni és egy tiszai alsó kerületre kellene az egész kerületet felosztani. A három kerület mindenike kb. 400—400.000 lelket gondozna. Az első kerületben közepes gyülekezetek, a középsőben nagy gyülekezetek, a harmadikban pedig kisebb gyülekezetek foglalnának helyet. Felekezeti szempontból a harmadik gyülekezet a legexponáltabb, ennek van a legtöbb szórványa is.

A közös lelkésznevelés a legdöntőbben biztosítaná a három egyházkerület közös szellemét. Ezzel a szétosztással a tiszántúli nagy református tömb számarányának megfelelő módon nyerne képviseletet az egyház minden fórumában és valóban tudná sugározni azt az erőt, amelyet most ennek a nagy református tábornak tulajdonítunk

Makkai Sándor könyve az életnek, a terjeszkedni akaró református öntudatnak, a hódító életnek örvendetes jele. Mutatja azt, hogy egyházunk jövője nagyon izgatja éppen a legerősebb egyházkerület vezetőit, akik nemcsak a jelennel, hanem a jövődő lehetőségeivel és feladataival is foglalkoznak. Ez a könyv példamutatás arra, hogy nemcsak szabad, hanem kell, éles kritikával is, hozzájárulni egyházkerületeink, egész egyházunk, legfontosabb kérdéseihöz. Jó volna, ha Makkai könyve nyomán mindenik egyházkerületnek a jövőjét, egész egyházunk jövődjét megrajzolná valaki.

L. D.

**A debreceni Tisza István Tudományegyetem** bölcsészettudományi karján üresedésben lévő pedagógia tanszékre Dr. Karácsóny Sándort, a hittudományi kar egyháztörténelmi tanszékére pedig Dr. Soós Bélát nevezte ki egyetemi nyilvános rendes tanárrá július elején a kultuszminiszter. A magyar református tudományos élet két fontos örhelyének betöltése egész magyar reformátusságunk örömeire szolgált. Munkásságukat eddig is általános figyelem és szeretet kísérte. Hisszük, hogy új munkahelyükről fokozottabb mértékben tudnak szolgálni nemcsak egyetemi ifjúságunknak, hanem egész magyar református egyházunknak.

**Mózés András doktori szigorlata.** Mózes András, kolozsvári hitoktató lelkész június hó folyamán doktori képesítést szerzett a debreceni Tisza István Tudományegyetem hittudományi karán. Dolgozatában a románnyelvű káté-irodalmat dolgozta fel. Erőt és egészséget kívánunk neki, lapunk kedves munkatársának, hogy tudományos címének birtokában még többet szolgálhasson egyházának.

izléstelenségig fokozott helyi szokásokkal együtt és végre mintegy négy század állandó óhajának és sürgetésének eredményeképpen megteremti és bevezeti az egységes liturgiát. Eszerint az egyes szertartások sorrendjét és alkatrészeit minden lelkipásztor köteles megtartani s mivel most már tudjuk, hogy minden szertartás mindenütt ugyanolyan sorrendben megy végbe, azért így mindenütt egyformán otthon érezhetjük magunkat. Ezt jelenti az, hogy liturgiánkat alaki tekintetben teljesen egységesítették, ami legfőbb célja, de egyben legnehezebb feladata volt az egyetemes konventnek. Tartalmi tekintetben csak annyiban történt meg az egységesítés, hogy egy-két kötött alkatrészt vettek fel, amelyeket már természetüknél fogva is minden lelkipásztornak szóról-szóra kell elmondania s ebben így nem lehet változás. Ilyen p. o. az Úri ima, egyes szertartásoknál az Apostoli Hitvallás, a különböző kérdések, feloldozások (abszolúciók), felhatalmazások és megerősítések szövegei, amelyek — különösen az utóbbiaknál eszközölhető változások ellenére is — igen nagy hatással voltak a liturgiák egységének kialakításában.

Az egységes liturgia a már most is említett mértékben igyekezett meghagyni a lelkipásztorok szabadságát, ami azt jelenti a továbbiakban, hogy sem az igeolvasásban, sem az ige hirdetésben, sem az imák kiválasztásában és elmondásában, vagy az áldás szövegének megválasztásában nem köti meg a lelkipásztorok kezét. Tehát nem szabja ki a felolvasandó bibliai részt, nem határozza meg sem bizonyos alkalmakra, sem az egész évre előre azokat a textusokat, melyek alapján az ige hirdetést végezniök kell, de szabadságot ad a gyülekezetek hitéletének, lelki állapotának, a lelkipásztori látogatás eredményeinek és egyéb körülményeinek figyelembe vételére. Ebből pedig az következik, hogy a liturgia tartalmi kitöltését teljesen a lelkipásztor egyéniségére és lelkiismeretére bízva s csak azokra az alkatrészekre nézve, amelyek különös ünnepélyességet, hitvallásnak tekintendő vallástételt, esküt, ígéreteket, fogadalmat, stb. juttatnak kifejezésre, szóval az ú. n. objektív alkatrészekre nézve korlátozza a lelkipásztorok szabadságát, amint ezt fentebb bemutattuk.

**Egyházunk istentiszteleti rendjének kialakulása.**

A külső szempontoknál a történelmi s a belső szempontoknál a bibliai és a reformátori szempontok érvényesítése már sokkal nehezebb feladat, mivel ez nagymértékben függ attól, hogy a liturgia készítője hogyan látja a bibliai és történelmi alapot, hogyan értékeli ezeket a szempontokat, milyen a beállítottsága, amihez hozzájön még liturgiai és egyéni elgondolása, stb. Nagy tévedés lenne ugyanis kisajátítani egy liturgiát s erre rámondani azt, hogy ez az egyetlen református, vagy az egyetlen kálvini szellemű liturgia. Hiszen maga Kálvin is két

liturgia szerint végezte az istentiszteletet Strassburgban és Genfben. Viszont elhibázott dolog lenne azt állítani, hogy ma is csupán csak az ő liturgiája fogadható el a maga apró és sokszor ismétlődő alkatelemeivel, amiket egyesíteni nemcsak nem ártott, hanem sok tekintetben előnyös is volt. (L. a sok rövid imádságot, bűnvallást, a tízparancsolat szétosztását, stb.) Kálvin János is éppen az evangélium alapján csak irányelveket állított fel a liturgia formai és tartalmi felépítésére vonatkozólag, amelyeket azután természetesen minden időben figyelembe kell venni a liturgia készítésénél. Az istentiszteleti liturgia az istentisztelet lényegéből következik. Az istentisztelet a bűnös, de hívő és Istenben bízó embernek találkozási lélekkben Istenrel, aminek példáját nagyon szépen láthatjuk a tékozló fiú történetében, az ő komoly bűnbánatában és megtérésében. Ennek megfelelően az istentiszteletnek állni kell a bűnös ember bűnösségének és bűnbánatának megvallásában, vagyis a részben bűnvalló imádságban kifejezendő megalázkodásában, azután az ige hirdetésben Isten bűnbocsátó kegyelméről tanuskodó fiúvafogadtatásban és végül ezért az isteni kegyelemért hálás emberi szív hálaáldozatában, a hálaadó imádságban és így az egész életen át megbizonyító hála kifejezésének ígéretében. A helyes liturgia elkészítésére nézve fontos és irányadó a bibliai szempont, Kálvin elgondolása, vagyis a reformátori szempont, de fontos a történelmi szempont is s ezért figyelembe kell venni a liturgia történelmi fejlődése során kialakult formákat s a gyülekezeti tagoknak, az istentisztelet résztvevőinek lelki világát, vallásos és hitéletét. A mai istentisztelet ugyanis csak a mai ember lelkéből fakadó istentisztelet lehet s ezért — bár a bibliai, reformátori és történelmi szempontok továbbra is irányadók — ragaszkodunk is a kálvini irányú liturgiához, de azért elfogadjuk a bibliai és kálvini szellemben eszközölt változtatásokat és elismerjük a fejlődés szükségességét és jogosságát.

A reformációtól kezdve többféle liturgia volt a magyarországi református egyházakban, amit legjobban és legvilágosabban mutat a liturgiák egységesítésének állandó sürgetése is. Volt egészen egyszerű, de volt róm. katolikus színezetű liturgia is gyakorlatban, de mindegyiket reformátorinak és éppen reformátusnak tartották készítőik és tervezőik. Jelenlegi homiliás istentiszteletünk főleg Zwingli—Lavater—Huszár Gál s részben a Melancthon—Bornemissza agendák keveredéséből, illetve egymásra való hatásából, Méliusz és Melotai, illetve Kármán József, — főleg Zollikofer-hatással is — Kis Gergely közvetítésével nyerte el mai formáját. A mai homiliás istentisztelet liturgiája nagyjában az Erdélyben ugyan nem nagy népszerűségnek örvendő egykori erdélyi egyházkezekkerületi főjegyzőnek, Kis Gergelynek összeállítására, amit ugyan abban az időben nem fogadott el, sőt

nagyon kemény bírálathoz részesített az erdélyi egyházkerület. Az úrvacsorának és egyéb szertartásnak liturgiája is hasonló fejlődésen ment át, amit azonban nem óhajtottunk most részletesebben kifejteni, mivel arra sem helyünk, sem időnk nincsen.

#### A liturgiai reform eredményei.

Ami már most az egységes agenda legfontosabb célkitűzését, az egységes jelleget illeti, elmondhatjuk, hogy a liturgia egységesítésében szinte mindenütt elérte a megfelelő eredményt, mivel ezáltal az istentiszteleti sorrend is egységes lett mindenütt. Amit tehát az egyes egyházkerületi gyűlések és az egyes agendaírók is sürgettek különösen a 18. század folyamán, az egységes liturgia valósággá lett. Ilyen egységes lett a legtöbb szertartás s így különösen elmondhatjuk ezt a keresztelestől, az esketéstől, stb., de az úrvacsorai szertartásnál már vannak olyan eltérések, amiket maga a rendtartás is engedélyezett s amik itt különösképpen szemünkbe ötlenek. Ez többek között abban is megnyilvánul, hogy az úrvacsorai jegyek megáldása a rendtartás szerint a szereztetési ige elmondása s ugyanakkor a jegyek felemelése által megy végbe s így a jegyek felett mondani szokott s az úrvacsorával élő hívő lelkének megszenteléséért felbocsátott imádság el is maradhat, illetve hivatalosan nem foglal helyet az úrvacsora liturgiájában. Ezzel szemben azután a rendtartás a megszentelő imádságot mégis meghagyni kívánja ott, ahol ez addig is szokásban volt. Így felemás állapot jött létre s a helyi szokás meghagyásával az egységet magát is megbontotta, mert ebből természetesen következik, hogy egyik helyen elhagyják, másik helyen pedig továbbra is megtartják nagyon helyesen, mivel a szereztetési ige elmondásának nem lehet mágikus erőt tulajdonítani s ezen kívül az ige elmondása s a jegyek felmutatása által mi magunk nem szentelődünk meg meg lelkünkben, hanem ezért külön kell imádkoznunk, amit viszont a régi ágendák szerint a megszentelő vagy megáldó imádságban végeztünk el. Amikor tehát ez a gyakorlat helyesebb, nem is evangélium-ellenes s emellett a gyülekezetek is helyesen értelmezték, igazán kár volt elhagyni s még nagyobb kár volt ennek megtartását az egyes lelkipásztoroktól függővé tenni.

Ettől a hibától eltekintve sok olyan gyakorlat jött be liturgiánkba, ami nemcsak nem helyeselhető, hanem az egységnek is feltétlenül rovására van. Ezek azok, amikben a lelkipásztorok nem egyöntetűen járnak el s éppen ezekben van legnagyobb eltérés. Maradjunk csak továbbra is az úrvacsoránál. Amikor ugyanis a rendtartás előírja, hogy a szereztetési ige elmondásakor az egyes részeknek megfelelően fel kell emelni a jegyeket, akkor ezt a legtöbb lelkipásztor nem teszi, mások meg ilyenkor is, de a megáldó imádság alatt is felemelik, sőt sokszor össze-

kulcsolt kezükbe szorítva tartják s azt a látszatot keltik, mintha a római egyház miséjében az oltáriszentség imádása menne végbe nálunk is a mi úrvacsorai szertartásunkban. Olyan lelkipásztor is van, aki az úrasztala mellett jobbra-balra forgolódva „mutogatja“ az ige elmondása alatt a jegyeket s különösen az egyszerű hívőt megzavarhatják ilyenkor „Ez az én testem“, „Ez az én vérem“ kíséretében felmutatott és szinte „körülhordozott“ úrvacsorai jegyek. A különböző szokások és gyakorlatok itt lehetnek legkönnyebben biblia- és evangéliumellenesek s ezért itt kell különösen figyelemmel lenni a bibliai, reformátori és történelmi szellemben kialakított és sokszor kialakult formákra és különböző szimbólumokra.

Vagy nézzük meg, milyen különbségek mutatkoznak a temetési szertartásnál. Legtöbb baj van a süveggel. Legtöbb lelkipásztor nem tud mit kezdeni vele. Egyik csak a lelkési funkció alatt veszi le a fejéről, a másik egész idő alatt, tehát az éneklés alatt is, a harmadik pedig egész idő alatt a fején tartja. Olyan lelkipásztor is van, aki az előfohász alatt idegeskedve kapja le, de az ige olvasásakor és az ima alatt újra visszateszi, mintha csak az előfohász bírna nagyobb jelentőséggel és ugyanakkor az Isten beszéde, ennek meghallgatása és az Istenhez lélekben való imádkozás, a vele való társalkodás már nem is lenne olyan fontos. Ezt sem ártana már egyszer tisztázni, mert a zürzavar éppen nem kívánatos.

Keresztelestől is több túlzás és eltérés van, ami az egységet nem igen erősíti. A keresztelest alkalmra írt és használható ének inkább áldást kér a gyermekre s így inkább a keresztelest után befejező éneknek alkalmas, amint azt legtöbb gyülekezetben így is használják. Nem arra való azonban, amire megint sok példát láthatunk, hogy ennek az éneknek 2—3 verse eléneklésével az istentiszteletet valósággal elválasszuk a keresztelestől, mivel a tapasztalatok szerint ez sok zavarra adhat alkalmat. P. o. nem minden keresztelest jelentenek be s ha az éneket már előre kirakták a táblára, akkor egykönnyen nem változtatható meg, különösen akkor, amikor már a lelkipásztor a szószékből való lejövetele alatt jönnek be a templomba, hozván a megkeresztelendő gyermeket. De megtörténik az is, hogy bejelentik a keresztelest, a keresztelest alkalmi éneket is kirakják a táblára, a gyermekkel megkésnek s a gyülekezetet a későbbi megérkezés reményében kénytelen végigénekelni keresztelest nélkül a már előre kirakott keresztelest alkalmi éneket. Arról a szokásról pedig nem is szólok hosszabban, amikor a lelkipásztor a megáldásnál a gyermekhez lép s kezeit a gyermek fejére s lábaira téve mondja el az áldást, ami bizonyos túlzásnak és pedig részben idegen kovásznak minősíthető.

egyház elvesztette volna számbeli többségét. A második bécsi döntéssel visszatért erdélyi és keletmagyarországi területen a Magyar Statisztikai Szemle 1940. 8—9. számában közölt adatok szerint 1910-ben a magyar népszámlálás 502.000 reformátust és 422.000 római katolikusot talált ezen a területen. 1930-ban a román népszámlálás szerint a reformátusok száma 505.000, a római katolikusoké pedig 421.000. Ha a visszatért területekből csak a szorosabb értelemben vett erdélyi részt vesszük figyelembe, úgy az említett két népszámlálás a következő eredményeket mutatja: 1910: 361.000 református, 324.000 római katolikus; 1930: 368.000 református, 326.000 római katolikus. Ha nemcsak a visszatért területekre, hanem egész Erdélyre vonatkozóan keressük ezeket a számokat, úgy a Magyar Statisztikai Szemle 1939. 4. számának adatait kell idéznünk. E szerint a trianoni döntésben Romániához kapcsolt erdélyi és keletmagyarországi terület magyar lakosságából 1910-ben a református vallásúak száma 688.000, a római katolikusoké 642.000.

3. „A kálvinizmus gyenge ellenálló ereje” lett volna az Erdélyi Tudósítói névtelen cikkírója szerint az egyik oka az erdélyi románok elszaporodásának és a szórványmagyarság beolvadásának. A nagy bűnös: az ábrázolás nélküli kultusz, a magyar jobbagyoknak Kálvin hitére való kényszerítése a magyarázója ennek a tragikus történelmi folyamatnak. Lehet, hogy e megállapítás arra a közhitre akar válasz lenni, amely szerint az asszimilációért a római katolikus egyháznak az uniált románokhoz való vonzódása a felelős.

Tárgyilagosan azt kell megállapítanunk, hogy részleteiben ma még nem ismeretes az erdélyi asszimiláció történelmi folyamata. Hogy minden könnyelmű általánosítást elkerüljünk, hivatkoznunk kell az Erdélyi Múzeum 1942. évi 2. füzetében megjelent tanulmányra, mely a magyar—román együttélés kérdését Erdengelengen, Ér-endereden, Érsasadon és Reszegén tette vizsgálat tárgyává. E komoly tanulmány megmutatja azt a farrasztó tudományos útat, amelyen e kérdés egyedül tehető vizsgálat tárgyává. Az asszimiláció irodalmának eddigi tanulsága szerint elnemzetlenedés ott következik be, ahol a nemzettesttől elszakítva élő népszívet belső ellenálló ereje gyöngül meg és életformája fokozatosan hasonul az őt körülvevő másik nép életformájához.

A nemzeti apostasia kétségtelenül hittől való elszakadást és az egyház iránti hűtlenséget jelent, — magyar református—román viszonylatban különösképpen azt. Akkor, amikor leghatározottabban visszautasítjuk azt a rágalmat, mely a kálvinizmus „gyenge ellenálló erejéről” szól, ugyanakkor őszinte bűnbánattal elismerjük, hogy történelmi erők hatására Középerdély magyar református szórványainak egy részében a történelem folyamán annyira meggyöngülhetett az élő keresztényen hit és a gyülekezeti élet, hogy bekövetkezhetett a görögkatolikus románsághoz való áthasonulás. Számunkra nem világos, hanem ugyanolyan fájdalmas, hogy ez a folyamat végbemehetett mind a református, mind a római katolikus magyar szórványokban.

E nagy, egyik legnagyobb nemzeti tragédiánk látára — véleményünk szerint — a történelmi magyar egyházak nevelőinek és sajtójának nem lehet az a feladata, hogy egymással szembe fordulva, egymásban keressék a bűnbakot. Az alaptalan és igazságtalan bizonykodások helyett feladatuk a vállvetett közös munka: a megmenthetők megmentése, a nemzeti újjáépítésben az egyház lelki hatalma, gyülekezetteremtő ereje által való részvétel. Ez lenne méltó Erdély örökségéhez és ez építené Erdély jövőjét.

J. I.

**Kelemen Lajost, az Erdélyi Múzeum levéltárának főigazgatóját — korhatár betöltése miatt — július 1-étől nyugdíjazta a kultuszminiszter. Az Erdélyi Múzeum Egyesületnek s minden Erdély történetével foglalkozó történelmszerkesztésnek igaz öröme szolgált, hogy a nyugdíjazással egyidejűleg Kelemen Lajos szolgáltatására visszarendeltetett a Levéltárhoz s annak vezetését továbbra is kezében tartja.**

## Évzárás a délerdélyi református iskolákban.

A bécsi döntés óta a Délerdélyen maradt református iskolákban már a második iskolaévet fejezték be.

*Nagynyeden* a Bethlen Gábor kollégium keretében teológia, főgimnázium, tanítóképző intézet, gazdasági iskola és elemi gyakorló iskola működik. Ezek közül a tanítóképző és a teológia nagyjelentőségű, mivel ezek egyetlen ilyenmű intézményei a Romániában maradt magyarságnak. Éppen erre való tekintettel egyeztek meg a magyarság vezetői abban, hogy a tanítóképző vallási különbségre való tekintet nélkül vesz fel hallgatókat. A teológia pedig a protestáns vallásúak papjait neveli. A teológiának az első évben 18 növendéke volt; az 1941—1942. évben 691 növendéke volt a kollégiumnak. A tanulóifjúság száma örvendetes növekedést mutat. A főgimnáziumban 244 tanuló volt, a tanítóképzőintézetben pedig 132, tehát az emelkedés az előző évihez viszonyítva 112 százalék. A gyakorló elemi iskolában 245, a gazdasági iskolába 56 tanuló iratkozott be. A tanulók segélyezésére nagyobb összegeket fordítottak, mint az előző évben. Különösen a lelkész-növendékek és a tanítóképzősök kaptak segélyeket. A kiosztott ösztöndíjak és kedvezmények összege közel 2 millió lejt tett ki. A kollégium vagyona az elmúlt tanév folyamán nem szenvedett különösebb változást. Az iskola mellett fennálló konviktusban 352 ifjú nyert elhelyezést és pedig 14 teológus, 180 gimnázista, 112 tanítóképzős, 44 gazdasági iskolai növendék.

A gimnáziumban érettségire a tanév végén 7 növendék jelentkezett. Ebből 3 nem felelt meg az írásbeli vizsgán, 1 pedig a szóbelin. Így tehát az érettségizők 57 százaléka bukott meg.

A kollégium életében az elmúlt évben jelentős esemény volt még a Bethlen-nyomda megszervezése és megindítása. A nyomda a nagymértékű könyvhiányra való tekintettel kisebb terjedelmű népies füzetek kiadásával igyekszik segítségére lenni az olvasóközönségnek.

*Brassóban* az elmúlt tanévben a református iskolákban 557 magyar gyermek tanult. Az elemi iskolákban 250, a 4 osztályos leánygimnáziumban 110, a 8 osztályos fiúkereskedelmi iskolában 70, a kétéves női kereskedelmi tanfolyamon 7 és a tanonciskolában 120. Az eredmények minden iskolában kielégítőek.

# JOGI TANÁCSADÓ

## A gyermek vallására vonatkozó magyar jogszabályok hatályát a visszacsatolt erdélyi területekre is kiterjesztették.

A visszatért erdélyi és keleti részeken a 7800/1940. M. E., 8440/1940. M. E. és 1600/1941. M. E. sz. rendeletek értelmében a román vallásügyi törvények továbbra is hatályban maradtak. A Budapesti Közlöny f. évi július hó 2. i 147. számában megjelent 4030/1942. M. E. sz. rendelet változtat ezen a helyzeten és a gyermek vallására vonatkozó magyar jogszabályok hatályát 1942 július 1-ével kezdődően a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészekre is kiterjeszti. A román felekezeti jogszabályok azonban egyéb tekintetben — így az áttérések tekintetében is — továbbra is érvényben maradtak.

A 4030/1942. M. E. sz. rendelettel 1942. évi július hó 1-ével kezdődő hatállyal az alábbi jogszabályok terjesztettek ki a felszabadult erdélyi területekre vonatkozólag: Az 1894 XXXII. t.-c. az átmeneti rendelkezések kivételével, az 1868 : LIII. t.-c. 13—15. és 18. §-ai, valamint az 1895 : XLIII. t.-c. 26—30. §-ai.

A rendelet értelmében nem változik meg annak a gyermeknek a vallása, aki a rendelet hatálybalépése előtt már megszületett — amennyiben a vallása a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik. Az 1942. évi július hó 1. után született gyermekek azonban már nemük szerint követik szülőik vallását — kivéve, ha az alábbiak szerint nem kötötték megegyezést a gyermekek vallására vonatkozólag.

A törvénytelen gyermek anyja vallását követi. A 7-ik életévüket még be nem töltött, kir. leirrattal (kormányzói kegyelemmel) törvényesített, vagy az atya által elismert fiú, az atyának a törvényesítést, vagy elismerést követő hat hónap alatt kijelentett kívánságára, az atyának vallását követi, amennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

A 4030/1942. M. E. sz. rendelet 2. §-a értelmében a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészen a gyermekek vallására vonatkozóan az 1928. évi április hó 22. napja előtt létrejött és a házassági anyakönyvbe a magyar jogszabályoknak megfelelően bejegyzett megegyezés érvényes, ha az az ezen a területen a megegyezés létrejöttékor érvényben volt jogszabályoknak megfelelt. A visszacsatolt keleti és erdélyi országrészen a gyermek vallására vonatkozóan az 1940. évi november hó 25. napja után és ennek a rendeletnek a hatálybalépése előtt (1942 július 1.) kötött megegyezés ugyancsak érvényes, ha az a megfelelő magyar jogszabályok alapján jött létre.

A rendelet 3. §-a értelmében a magyar jogszabályok szerint bevett, vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezethez tartozó azok a házastársak, akik a visszacsatolt keleti és erdélyi országrész területén az 1928. évi április hó 21. és 1942. évi július hó 1. közötti időben kötötték házasságot (amikor a felszabadult erdélyi területen nem lehetett felekezeti megegyezést kötni), az 1942. évi december hó 31. napjáig

egyszersmindenkorra megegyezhetnek abban, hogy házasságukból e rendelet hatálybalépése után származó gyermekeik valamennyien az atya, vagy az anya vallását kövessék, illetve abban neveltessenek. Ezt a rendelkezést megfelelően kell alkalmazni még abban az esetben is, ha az előbb megjelölt időben a házasságot jelenleg Romániához tartozó területen kötötték, feltéve, ha különben a bécsi döntés értelmében magyar állampolgárokká váltak (a döntés napját megelőzően öt éven át a felszabadult területen laktak és román állampolgársággal rendelkeztek, vagy visszahonosítottak).

A rendelet értelmében 1942. évi július hó 1-től kezdődően a jövőben megkötendő házasságok előtt a visszacsatolt erdélyi és keleti területen is lehet megegyezést kötni a születendő gyermekek vallására vonatkozólag.

A 4030/1942. M. E. sz. rendelet értelmében tehát 1942 július 1-ével kezdődően a gyermekek vallását illetően a magyar jogszabályok érvényesek, azzal, hogy az 1942. évi július hó 1-ig történt vallásbejegyzések változatlanul érvényesek maradnak. Ugyancsak érvényben maradnak az 1928 április 22. előtt és 1940 november 25. után a magyar jogszabályoknak megfelelően a visszacsatolt területen létrejött felekezeti megegyezések. Úgyszintén megegyezést lehet kötni az 1928 április 21. és 1942 július 1. napja közötti időben megkötött házasságokból a jövőben születendő gyermekek vallása tekintetében is és természetesen megegyezést lehet kötni az ezután megkötendő házasságok előtt is.

## Hogyan lehet a gyermekek vallására vonatkozólag megegyezést létesíteni ?

A bevett, vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezetekhez tartozó házaspárok házasságuk megkötése előtt egyszersmindenkorra megegyezhetnek arra nézve, hogy gyermekeik valamennyien az atya, vagy az anya vallását kövessék, illetve abban neveltessenek. Az erre vonatkozó rendelkezések a gyermekek vallására vonatkozó 1894 : XXXII. t.-c. 1., 3. §-ában, valamint az 1674/1895. V. K. M. sz. és 36/1896. V. K. M. sz. rendeletben foglaltatnak.

A megegyezés csak akkor érvényes, ha kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester, vagy főszolgabíró előtt a megállapított alakszerűségek mellett jön létre.

A királyi közjegyző előtt létrejött megegyezés közokiratba foglalandó. A királyi járásbíró, polgármester, vagy főszolgabíró előtt a gyermekek vallására vonatkozó megegyezés a házaspárok által személyesen, vagy különös meghatalmazottjaik által jelentendő ki, és pedig a két házaspár, illetve különös meghatalmazottjaik együttes jelenlétében.

A királyi járásbíró, polgármester, főszolgabíró a felek személyazonosságának megállapítása után jegyzőkönyvet vesz fel. A jegyzőkönyv egy példányát kiadja az érdekelt feleknek, egy példányát pedig megküldi annak a polgári tisztviselőnek, aki előtt a felek a házasságot megkötni kívánják, az eredeti jegyzőkönyvet pedig az esetleges meghatalmazásokkal együtt saját irattárában őrzi meg.

A gyermekek vallására vonatkozólag megkötött megegyezés az 1894 : XXXII. t.-c. 3. §-a értelmében később csak az esetben változtatható meg, ha a kü-